

Excavacions arqueològiques al jaciment d'Abasiya

Recerca, interpretació i projecte de conservació d'un conjunt arqueològic a Karima, Sudan

Margarita Alcobé Domínguez

malcobe@ub.edu

Introducció

Remuntant el riu Nil es troba la muntanya sagrada de Dyebel Barkal identificada pels egipcis i pels nubis com el lloc on va néixer el déu Amon. Els faraons egipcis durant la XVIII dinastia van construir un temple dedicat a aquesta divinitat i van fer d'aquesta zona (coneguda a l'antiguitat amb el nom de Napata) un dels principals centres religiosos de l'antiga Núbia. La història compartida entre Núbia i Egipte comprèn segles de relacions i va culminar amb la conquesta egípcia que va suposar una egiptització dels costums nubis. Tant es així que després d'alguns segles, els reis nubis van unificar els territoris i es van proclamar faraons de les dues terres.

El jaciment arqueològic d'Abasiya que pertany a l'àrea arqueològica de Dyebel Barkal (Figura 1) es troba en la actual ciutat de Karima, a uns 400km de Khartum la capital de Sudan. És avui en dia una plaça urbana de Karima a només 700m de l'àrea arqueològica de Dyebel Barkal, on simultàniament estan treballant equips arqueològics de diferents països. Abasiya comprèn, fins el moment, quatre sectors que corresponen a l'acumulació de restes arquitectòniques. Durant 5 campanyes s'han excavat totalment els sectors A, C i D, i parcialment el Sector B, que encara està en procés d'excavació.

El sector A acull una construcció de perímetre rectangular de modestes dimensions. Es tracta de la fonamentació d'un edifici construït en podi, que s'aixeca uns 50cm per sobre de l'antic nivell de circulació. Els materials

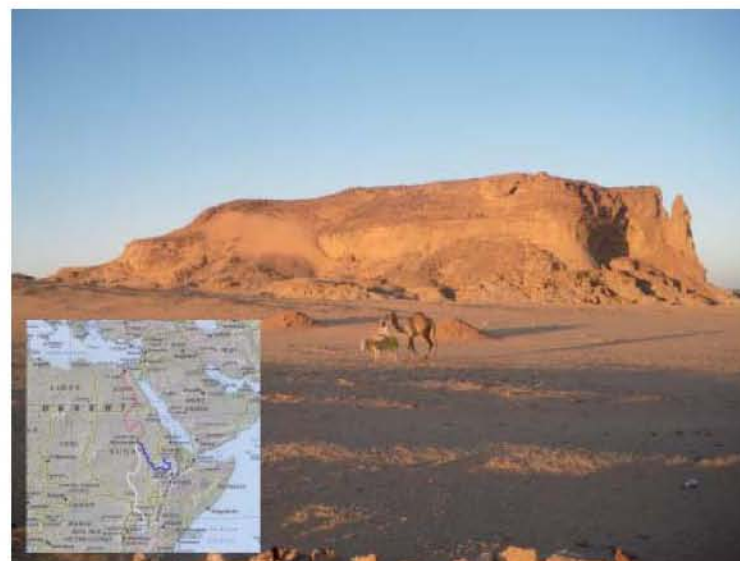

Figura 1: Dyebel Barkal. Sudan i curs del Nil.

utilitzats i el tipus de construcció, així com la tipologia ceràmica documentada, semblen indicar que l'edifici s'hauria construït en el període meroític. Aquest edifici va ser reutilitzat posteriorment com àrea d'enterrament, així ho indiquen les tombes trobades al seu interior.

El Sector C correspon a un petit edifici quadrat construït amb grans blocs de pedra sorrenca local. En el Sector D només es va conservar la cantonada d'un mur d'un edifici que hauria estat construït en rajol. Totes dues construccions estan en molt mal estat de conservació i és poca cosa el que es pot dir sobre el tipus d'edifici o la funció que podrien haver tingut.

El sector B es troba al nord-oest del sector A, és el més gran i té, fins el moment, una superfície aproximada de 400m². Els materials visibles en superfície es distribuïen de forma regular i ocupaven un àrea preliminar de 35m de llarg per 25m d'amplada (Figura 2). Igual que en el cas del sector A, només s'han conservat els fonaments d'un edifici en podi, que en aquest cas s'aixeca un metre per sobre del nivell antic de circulació. El nivell d'enderroc de l'edifici presentava una gran quantitat d'informació sobre l'aspecte que aquest hauria tingut, com ara grans blocs de pedra, tambors i bases de columnes, alguns dels quals ja eren visibles en superfície i deixaven preveure la importància del que allí hi havia. L'edifici presenta dues entrades, totes dues són rampes. L'entrada principal, la més monumental, té 12m de llargada; situada a l'est, està construïda amb blocs de pedra sorrenca local i conserva tres esglaons d'accés. L'escalinata coincideix amb la col·locació frontal d'uns blocs de pedra dels que només s'han pogut recuperar els de la banda dreta, que s'aixecaven com una portada de prop d'un metre i mig d'alçada, amb un revestiment estucat i una motllura en relleu tot pintat de color groc. Al costat esquerra es van trobar les restes d'una escultura de pedra. Es tracta del cap d'un lleó, fabricat en pedra sorrenca que hauria estat arrebossat i potser pintat. Al costat oest del podi trobem l'altre rampa, que té 8m de llargada, és més estreta que l'anterior i està descentrada respecte a l'eix principal de l'edifici. Aquesta rampa que està construïda en rajol i tova seguint el patró constructiu que observem en el podi, acaba amb cinc esglaons construïts en pedra, del mateix tipus que veiem a l'accés principal. Els murs perimetrals del podi, clarament de tipologia meroítica, presenten dues parets alineades. El mur exterior està construït amb rajol i té un revestiment estucat en blanc, però en el nivell d'enderroc s'han trobat nombroses restes del mateix revestiment amb

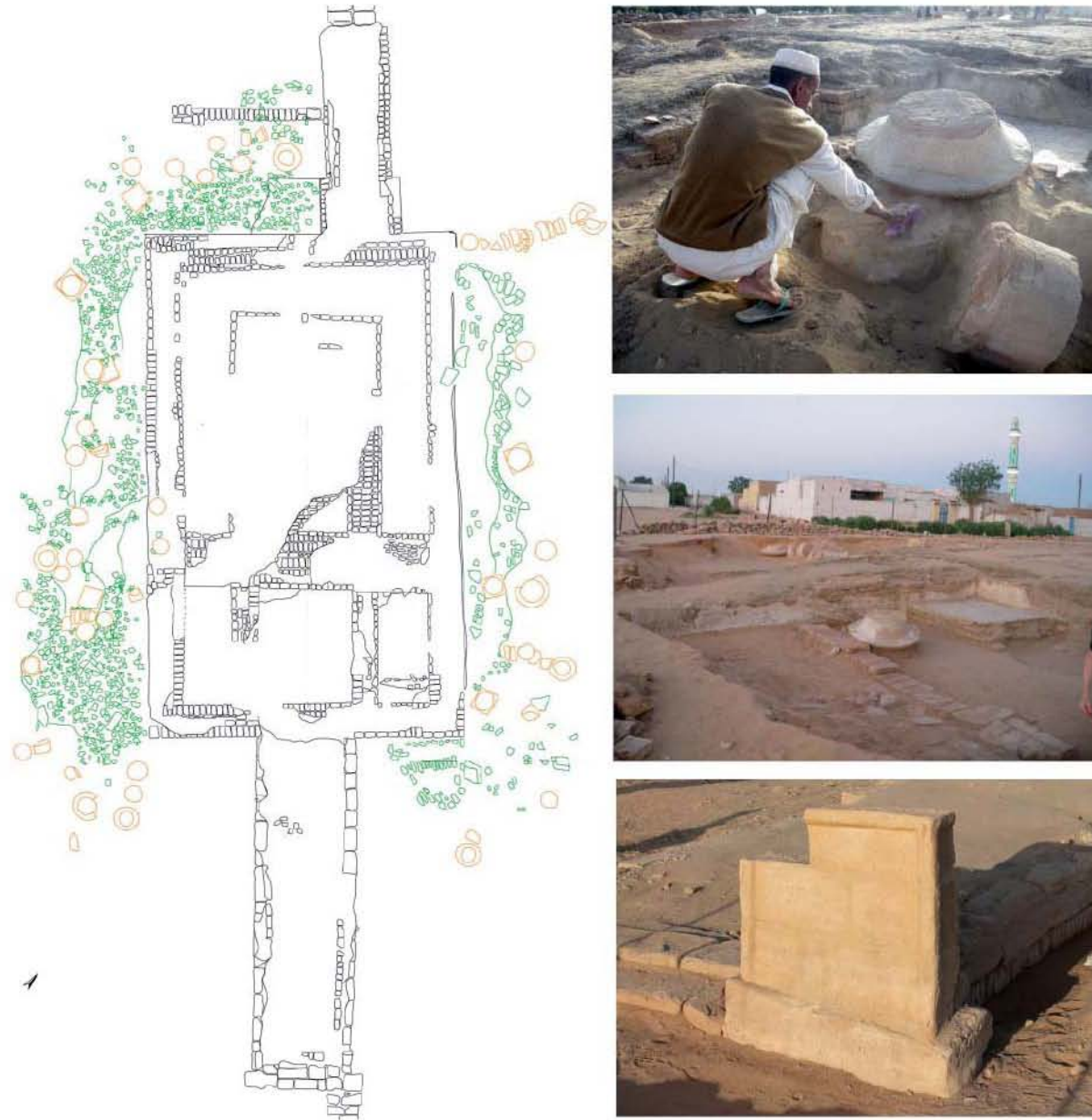

Figura 2: Planol d'Abasiya B. Fragments de columnes. Jaciment urbà. Entrada.

colors vermell, groc i blau. El mur interior, més potent, és tot de tovot. Els murs interiors del podi estan fets majoritàriament amb tovot però presenten la peculiaritat de que les cantonades estan fabricades amb rajol.

Durant el procés d'excavació, s'han recuperat 65 peces de columna, de les quals 7 són bases i 10 són capitells. Tots els fragments van trobar-se al nivell d'enderroc, és a dir, cap d'ells estava en la seva posició original, però en alguns casos la disposició de les peces permet veure com era la columna i quin era el lloc que podia ocupar en l'edifici. Excepcionalment, dinou d'aquestes peces conserven restes de policromia que permeten documentar un esquema decoratiu inèdit en l'arqueologia núbica. Són també excepcionals altres peces amb restes de la decoració com el blocs i rajols amb forma de cornisa egípcia.

En conclusió, les restes arquitectòniques trobades al jaciment d'Abasiya formen un conjunt ritual, el centre del qual és l'edifici trobat al Sector B. Així ho indiquen la naturalesa dels edificis, el sistema constructiu i el fet de que totes les construccions estan orientades cap Abasiya B. Tot el conjunt té un únic període d'ús, tret del Sector B que fou reutilitzat com a necròpolis, que situem en el s. I dC, un període en el qual l'àrea sagrada de Dyebel Barkal seguia en funcionament, acomplint un paper primordial en les cerimònies de coronació dels reis meroítics.

Metodologia

El Projecte d'excavació que porta a terme l'Associació Wahat Projects, amb l'aprovació de la Corporació Nacional d'Antiguitats i Museus de Sudan (NCAM) i en col·laboració amb la Universitat de Dòngola, té el patrocini de la Qatar Sudan Archeological Project. Els dos grans objectius del projecte són en primer lloc, la recerca al jaciment arqueològic i l'estudi de la documentació històrica a la que pertany

per acostar-nos a una interpretació i el segon, la conservació i preservació de l'espai i dels seus materials, per la seva presentació i comprensió.

Tenint en compte la situació del jaciment així com els condicionants climàtics, el projecte es desenvolupa en campanyes anuals d'excavació d'un mes de durada i durant la resta de l'any es realitza la documentació i els treballs de laboratori. En aquest sentit es treballa en col·laboració amb el Grau de Conservació-restauració de la Universitat de Barcelona que durant els 3 últims anys ha restaurat material ceràmic provinent d'aquest jaciment.

L'espai d'Abasiya és un lloc sensible pel fet de trobar-se dins el perímetre urbà de la ciutat de Karima. Per aquest motiu es troba tancat i vigilat permanentment. Al finalitzar cada campanya es fa un cobriment parcial que omple els espais excavats.

Els factors ambientals de la zona son extrems però d'una relativa estabilitat durant l'any. Alguns elements exposats com les parets estucades i el coronament dels murs en la seva secció de tova són les parts que requereixen especial atenció per la seva preservació. Fins ara s'ha treballat amb la estabilització d'aquests paraments, però és evident la necessitat d'una intervenció de consolidació per tal d'assegurar la seva conservació.

Per tal de dissenyar un pla de treball per la conservació-restauració del jaciment s'ha considerat fonamental conèixer els aspectes tecnològics de l'obra a intervenir. Ens hem interessat especialment en els materials i les tècniques constructives pròpies de la zona i del moment històric en el que es va construir l'edifici, per poder decidir els mètodes i materials afins a aplicar. Paral·lelament, existeix un especial interès per instal·lar en una de les sales del Museu arqueològic de Dyebel Barkal, en un espai dedicat especialment al jaciment d'Abasiya, una de les columnes trobades al jaciment, aixecant-la en la seva monumentalitat. Aquesta proposta ha portat a la realització d'un Projecte específic per la caracterització dels materials del jaciment a través la Fundació Bosch i Gimpera de la UB. i en col·laboració amb la assignatura Mètodes Científics del Màster de Direcció de Projectes de Conservació-Restauració de la UB. i el Laboratori de Materials de la UPC.

En el marc d'aquest projecte s'ha estudiat el material compostiu del revestiment i dels colors originals, per fer la proposta de consolidació i reintegració. Així s'ha analitzat la composició del morter de revestiment per microscòpia òptica, microscòpia de llum polaritzada i per espectrometria d'infraroig per transformada de Fourier (FT-IR); s'ha determinat la classificació granulomètrica per columna de tamisos i s'han analitzat els diferents pigments i l'aglutinant de la policromia de la pintura mural amb microespectroscopia Raman i espectrometria d'infraroig per transformada de Fourier (FT-IR) per conèixer les tècniques i els materials aplicats.

A més s'han fet estudis per caracteritzar la pedra i validar la proposta d'aixecament d'una columna determinant la resistència a compressió de provetes del gres original i un estudi en làmina prima amb microscopi de llum polaritzada.

Tanmateix, s'ha comprovat la resistència i durabilitat de la calç del país, susceptible d'utilitzar-la com matèria bàsica en la reintegració dels enlluïts i s'han realitzat proves d'envelliment artificial induït i posteriorment de resistència mecànica.

Discussió/Conclusions

Segons els primers resultats dels estudis de materials i analitzades les causes del deteriorament, s'ha començat a treballar en una proposta integral de consolidació i en un projecte de museïtzació de l'edifici per posar en valor l'espai, ressaltant els valors d'interès històric i arqueològic de la zona.

Per la propera campanya s'ha definit una primera etapa d'intervenció centrada principalment en la consolidació de les zones més sensibles, partint de la màxima utilització de matèries locals. Per protegir el nivell més alt dels murs, amb la interposició d'una malla de testimoni, s'aixecarà una

filera nova de toves encarregades segons les mesures i composició del material original. Això serà possible gràcies a que en l'actualitat es continua utilitzant el sistema tradicional de construcció de tova amb terres naturals del llim del Nil. Amb aquesta nova renglera es pretén no només resguardar el nivell original sinó també aconseguir que faci la funció de capa de sacrifici en el possible desgast superficial, permetent sempre la identificació del nivell original conservat.

Pel que fa al revestiment, després del bisellat inicial fet com pre-tractament i primers auxilis per l'estabilització dels contorns i una vegada comprovada al laboratori la composició dels materials de la capa, s'optarà per la injecció de un morter lleuger a base de calç natural hidràulica autòctona amb àrids calibrats, per cohesionar les actuals esquerdes i consolidar els espais separats del suport original.

Més endavant, una vegada finalitzats els treballs arqueològics es definirà el pla global de conservació amb el projecte de museïtzació i presentació del conjunt patrimonial. El manteniment posterior del lloc s'haurà de garantir per una segura preservació.

L'estudi d'aquests edificis inèdits en la història de l'arqueologia meroítica aporta noves dades en la interpretació de la història i la cultura Núbia. S'ha pogut comprovar la rellevància de l'espai arqueològic d'Abasiya com un possible conjunt d'edificis amb funció ritual, que reforça la hipòtesi que la zona al peu de Dyebel Barkal va continuar com a lloc de culte i de coronació durant el Regne meroític, un cop la capital del Regne es va situar al voltant de la ciutat de Meroe. A més el descobriment del jaciment d'Abasiya dona una nova perspectiva a l'àrea de Dyebel Barkal ampliant el perímetre de l'actual àrea arqueològica protegida.

La caracterització dels materials originals d'un espai arqueològic resulta necessari per aprofundir en el coneixement social i tecnològic de la cultura que el va produir. A partir de l'anàlisi dels processos d'alteració i deteriorament que els van afectar, es podran plantejar les propostes d'estabilització del jaciment amb intervencions avaluades científicament, compatibles i respectuoses amb cada espai en particular per la seva preservació.

Bibliografia

- Adams, W. (2003). Introducció a la història de Núbia. En Sauquet, S., & Vilalta, S. (Eds.). Núbia els regnes del Nil a Sudan (pp. 20-24). Barcelona: Fundació La Caixa.
- Anderson, J.R., & Abdel Rahman, A.M. (2013). The Sudan National Museum. Khartoum: Archeology, 4.
- Diaz de Cerio, M. (2012). Excavaciones arqueológicas en Abasiya (Karima, Sudán). Disponible en: <http://wahatprojects.com>